

МАМЛАКАТИМИЗДА

Олий Мажлис Раиси Эркин Халилов бошчилигидаги мамлакатимизнинг парламент делегацияси Германия бундестаги ва ҳукумати уюштирган «Демократия ва конституция» дастурида иштирок этиш учун ГФРга жўнаб кетди.

Қишлоқ ҳужалик вазириликда ҳиссадорлик жамиятлари қарашли қорва фермалари фаолиятига бағишланган йилгиликда йил якунлари ва янги вази-фалар муҳокама этилди.

Мамлакатимизда меҳмон бўлиб турган Ион Попеску бошчилигидаги БМТ Ривожланиш дастурининг «Инсон ҳуқуқлари ва Ўзбекистон Республикасининг давлат бошқаруви тизimini яхшилаш» миссияси делегацияси республика прокуратурасида қабул қилинди.

Тошкент вилоятининг Зангиота туманидаги «Уз-қиштамиртаминот» дастгоҳсозлик заводида таъкил этилган қўшма корхонада Германиянинг машҳур «Лантехник» фирмасининг «Марал-125» ем-хашак йиғиштириб оладиган гоят унумдор комбайнларини йиғишга киришилди. Мавсум бошлангунга қадар бу ерда ана шундай юзта комбайнни йиғиш кўзда тутилган.

Давлат телерадиокорпорацияси ва Германиянинг «Сименс» компанияси уртасида Ўзбекистон телевидениеси техника жиҳатидан қайта жиҳозлаш юзасидан шартнома имзоланди. Унга мувофиқ «Сименс» бу ерда 1996—2000 йилларда энг замонавий телеаппаратуралар ўрнатди.

Тошкент вилояти Юқори Чирчиқ туманининг «По-литотдөл» жамоа ҳужалиги ҳудудда Жанубий Корея ҳамкорлигида 2,5 гектар майдонда «Дустлик шифо-хонаси» барпо этиладиган бўлди. Энг замонавий тиб-биёт асбоб-ускуналари билан жиҳозланадиган бу шифо-хона қурилишига Корея Республикаси 300 минг АҚШ доллари ажратди.

Американинг «Марказий Осиёда иқтисодий ис-лохотлар ва тараққиёт лойиҳаси» хайрият жамғарма-сининг Тошкентдаги ваколатхонаси республика олий ўқув юртли ва йирик кутубхоналариغا АҚШда чоп этилган жама қўймаги 750 минг доллар бўлган 300 нуска йиғирма икки жилдлик «Жаҳон қомуси»ни сов-га қилди.

ҲАМДУСТЛИКДА

Бугун Ашхободда Тожикистон маъмурулари ва муҳолифатчилар уртасида узулиб қолган музокара-лар яна давом эттирилди.

Қозоннинг узида 1996 йил июнь ойида бўлади-ган Россия Президенти сайловлари 30 дан кўпроқ номзод курсатилди. Лекин уларнинг ҳар бири Мар-казий сайлов комиссияси томонидан расмий равиш-да президентликка номзод деб руйхатга олинши учун мамлакат турли минтақаларида яшовчи аҳоли-нинг камида 1 миллион имзосини тўлаши керак. Шу миқдорда узига хайрихоҳ сайловчилар имзоси-ни тўлаган номзодга сайлов кампаниясини ўткази-ши учун давлат томонидан 14 миллиард рубль аж-ратилди.

Грозний марказида мана тўрт кундан бери ду-давчилар тарафдорларининг кўпининг кишилик ми-тинги давом этмоқда. Намойиш қатнашчилари Рос-сия федерал қўшинларини Чеченистондан олиб чи-қиб кетиш, ҳозирги республика раҳбари Доку За-ваевнинг истеъфога чиқишини талаб этмоқдалар.

10 февраль кунки Қирғизистонда мамлакат Ко-нституциясига узғартишлар киритиш тўғрисида умум-хақ референдуми ўтказилди. Бу узғартишлар пре-зидент ваколатларини анча кенгайтиришга қаратил-ган. Гап амалда Қирғизистонни парламент респу-бликасида президент республикасига айлантириш тўғрисида кетяпти.

Бугун Молдова Президенти Мирче Снегур бу мамлакат таркибидидаги, лекин узини мустақил деб эълон қилган Днестрбуйи республикасининг раҳба-ри Иван Смирнов билан учрашади.

Қозғири пайтада Грузияда энг кам иш ҳақи ва пенсия миқдори 6 ларини (5 АҚШ доллари)ни таш-кил этади. Мамлакатнинг меҳнатга лаёқатли аҳоли-сининг тенг ярми эса ишсиздир.

ХОРИЖДА

Кеча Швейцариянинг Давос шаҳрида анъана-вий иқтисодий анжуман ниҳонсига етди. Унда асо-сан жаҳонда иқтисодий ҳамкорлигини янада ривож-лантириш ва чуқурлаштириш, шу жумладан Россия ва Ҳамдустлик мамлакатлари билан алоқаларни ке-нгайтириш, собиқ Югославияда тинчлик ўрнатиш муаммолари муҳокама этилди.

Бугунги кунгача Боснияга 38 мамлакатнинг 45 минг нафар ҳарбийсини киритилди. АҚШнинг Дейтон шаҳрида эришилган ахдлашуларга қадр НАТОнинг 60 минг ҳарбийдан иборат тинчлик-ни сақлаш қўчалари киритиб бўлиниши лозим.

Бугун Туркменистон Президенти Сапармурод Ниязовнинг Туркияга ташрифи бошланди. У Туркия Президенти Сулаймон Демирел ва Бош вазири Тансу Чиллер билан музокаралар ўтказди ҳамда бу ерда даволаниб, дам олади.

Франция АҚШга сунгги пайтада узни ўтказган бар-ча ядро синовларига доир ҳужжатларни тақдим эт-ди. Америка мутахассисларининг фикрига қараган-да Франция ядро синовлари юксак технологик дара-жада амалга оширилган.

Европа Иттифоқи Фалатинга қекланган мухто-рият берилган жойларда 300 та ўз-ўзини бошқариш маҳаллий идораларини ташкил этишда молиявий ёр-дам қурсатадиган бўлди.

АҚШнинг қатор шатларидида мисли қурилмадан совуқ давом этмоқда. Ҳароратнинг 40 даражадан ҳам паст бўлиши ўнлаб кишиларнинг ҳалок бўлиши-га, кўплаб йул-транспорт ҳодисаларига олиб келди.

АХБОРОТ МАРКАЗИДА УЧРАШУВ

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президенти давонда шу йилнинг бошида тузилган Ахборот маркази мамлакатимизда халқига ва жаҳон жамоатчилигига Ўзбекистонда амалга оширилган ис-лохотлар, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий соҳаларда рўй бераётган ўзгаришлар ҳақида теориклик билан мунтазам ва батафсил хабар бериши учун олдинга асосий мақсад қилиб қўйган эди. Бундан ташқари оммавий ахборот воситалари ҳодимлари билан турли донорлар ва ҳаётий масалалар бўйича тегишли вази-рликлар, кўмиталар, идора ва муассасаларнинг ётақчи мутасадди-лари билан мунтазам равишда учрашувлар ўтказиб туриш ҳам Ахборот маркази амалга ошириладиган вазифалардандир. Кеча да-стлабки ана шундай учрашув ўтказилди.

Оммавий ахборот ҳодимлари Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси раисининг ўринбосари Шермухаммад Ўринбоев, қўмита юридик шахсларни солиққа тортиш бошқармасининг бош-лиги Эркин Гадове билан учрашиб, мамлакатимизда амалга оши-рилётган солиқ сиёсати билан боғлиқ масалалар юзасидан ўзаро фикр алмашди. Давлат солиқ қўмитасининг мутасаддилари даромадлардан тушадиган тушумлар, жойларда олиб борилаётган текширув ва тадбирлар ҳақида, муаммолар ечими, оммавий ахбо-рот воситалари ўз наشريлари саҳифаларида нэчи кўтариши керак бўлган масалалар тўғрисида, солиқ тўлашдаги ўзига хош усуллар, жавобгарлик масуллыти, фуқаролардан олинган даромад соли-қи бўйича мавжуд имтиёзлар ҳақида сўзлаб бердилар.

Учрашув давомида журналистлар солиқ сиёсати билан боғлиқ ўзларини қизиқтирган бир қанча саволларга — солиқ идоралари қўйи тизимини назорат этиш, фуқаролар кўп мақсулот ишлаб чи-қарганда, ички бозорни тўлдирши мақсадлида мақсулотни четдан олиб келганда ва шунингдек четта мақсулот олиб борганда қанча солиқ тўлаши лозимлиги ҳусусидида ва бошқа шу каби бир қанча донорлар мавзудига саволларга атрафлича жавоб олдилар.

ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК — ТАРАҚҚИЁТНИНГ БОШ ЙЎЛИ

ДАВОС, 5 февраль (ЎЗА махсус мухбири). Бу ерда ўтаётган жаҳон иқтисодий анжумани тад-бирларини кенг ёртаётган Швейцария оммавий ахборот воситалари бу тадбирларда Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислам Каримов бо-шчилигидаги делегацияси фаол иштирок этаётгани-ни қайд этмоқда. Ўзбекистон анъанавий Давос уч-рашувида бешинчи марта қатнашмоқда.

Бу учрашувга дунёни-нг барча томонларидан давлат ва ҳукумат бош-лиқлари, таниқли иқти-содчилар ва мутахассис-лар, савдо-саноат ва мо-лия доираларининг на-момядалари, журналист-лар келган. Шарҳловчи-лар бу гап ҳам анжу-манда кўплаб давлатлар вакиллари иштирок этаётганини, маъкур ан-жуманинг жаҳон ҳам-жамятининг иқтисодий ҳаётдаги аҳамиятини таъкидлашмоқда.

Анжуманда бошлан-ган мунозараларда жа-ҳон иқтисодиёти ва жа-ҳон бозорининг ҳозирги ҳолати ва тараққиёти ис-тиқболлари билан бо-ғлиқ муҳим масалалар, давлатлар иқтисодий та-раққиётининг ана шу йулда дўч келаятган қийинчиликларни барта-раф этишга доир муаммолари муҳокама қилинмоқда.

Ўзбекистон Респуб-ликаси делегациясининг аъзолари «Жаҳон ақл-заковат ҳаракати» деб аталган бевосита баҳ-сарларда иштирок этишди.

Президент Ислам Каримов Давосга келган дастлабки кундаёқ, таш-рифнинг тигиз дастури-га мувофиқ, хорижий мамлакатларнинг анжу-

билан қараётганини кўр-сатди, дейишмоқда мута-хассислар. Таниқли иқ-тисодчилар бу қизиқи-шни Президент Ислам Каримов ўтказаятган хори-жий мамлакатлар савдо-саноат ва молия доир-лари билан ўзаро фойдали, самарали ҳам-корлик қилиш сиёсати-га мувофиқ келди, деб ҳисоблашмоқда. Айна шу сиёсат туфайли улар Ўз-бекистоннинг улкан ре-сурслари имкониятлари-га, сармоядорларга бери-лаётган давлат кафолат-ларига алоҳида қизиқиш билан қарамоқдалар, дейишмоқда кўп шарҳ-ловчилар.

Шунинг учун ҳам Президент Ислам Каримовнинг журналистлар билан учрашувида анжу-ман матбуот марказида руйхатга олинган омма-вий ахборот воситалари вакиллари гина эмас, ан-жуман иштирокчилари-нинг ҳам ўзи қизиқиш билан қарагани тушунар-лидир. Ўзбекистон раҳба-ри журналистларнинг сав-олларига жавоб қайта-риб, Ўзбекистон Респуб-ликаси иқтисодиётнинг барча соҳаларида ҳар то-монлама ҳамкорлик қи-лишга интиляётганини алоҳида таъкидлади.

***
Жаҳон иқтисодий анжуманида иштирок этган Ўзбекистон Рес-публикасининг Презид-енти Ислам Каримов бошчилигидаги деле-гацияси кеча Давосдан Женевага жўнаб кетди.

УЙ-ЖОЙ ҚУРИЛИШИГА — ДАВЛАТ МАДАДИ

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислам Каримовнинг «Тошкент шаҳри-даги уй-жой қурилишини давлат томонидан қўллаб-қувватлашни қўчайтириш тўғриси-да»ги Фармони бозор иқтисодиётига ўтиш шароитларида аҳолини ижтимоий жи-ҳатдан ҳимоя қилишнинг, пойтахтликлар тўғрисидаги гамхўрликнинг ёрқин тимсоли бўлди.

Ушбу Фармон аҳолининг турар жой шароитларини яхшилаш, уй-жойни мулк қилиб сотиб олишга бўлган ижтимоий кафолатлар ва ҳуқуқларни қўчайтириш, фуқаролар-нинг эркин пул маблағларини уй-жой қурилишига жалб этишни рағбатлантириш мақсадларига йналтирилгандир.

Қуйида Тошкент шаҳри аҳолиси учун уй-жой қурилишига давлат мадади ҳақида ҳикоя қилинади.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислам Каримовнинг «Тошкент шаҳридаги уй-жой қури-лишини давлат томонидан қўллаб-қувватлашни қўчайтириш тўғрисида»ги Фармони шаҳрида ушбу қу-рилувчи ишларни олиб бораётган қурувчилар ҳам ўз мамнуният билан кутиб олдилар. Улар сўзлаб пойтахтдаги уй-жой қурилишини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш борасида қўр-сатилмаётган катта гамхўрликка жавобан ҳар бир қурилувчи кўлида фойдалик қўрсатмоқдалар. Шаҳримиз-нинг генерал Узоқов кўчасида қад қўтараятган замонавий бинолар қурилишида 26-қурилиш бошқармаси фуқароларининг ҳиссаси каттадир. Улар қуриш уларда қўллаб уй тўйларни ўтказилмоқда. Бунда ушбу сўрабда сиз қўриб турган илгор бригада бошлғи Самғи Қосимовнинг ҳам муносиб улави бор. Бошқар-ма бунёдкорлари Президентимизнинг Фармонига жавобан иш суратини тобора жадаллаштиришмоқда-лар.

Ҳақим Солиқов олган суратлар.

Илҳомжон ТУРСУНОВ, «Сифат» ҳиссадорлик жамияти бригадаси бошлиғи:

— Эсимни танибманки, қури-лишда ишлаётган. Қўллаб-қув-ватлаш тиклашда катнашдим. Бригадамиз билан имкон қадар шаҳримиз аҳолиси учун қури-лган уй-жойларни бунёд этишга ҳисса қўшдик. Ҳақиқат биро би-тти хонадон калитларини уй-жойга муҳтож оилалар қўлига топши-риляётганда яйраб кетаман. Уларнинг ҳечрасида пайдо бўл-ган қувончни кўрганимда, ўша бинонини тиклашда чекан захмат-ларим бир зумда унут бўлади. Шундай эл эъозлардан қасбда ишлаётганимдан фаришаданаман.

Уй-жой қурилиши ҳамма за-монларда долзарб бўлиб келган. Айниқса мустақилликка эриш-ганимиздан сўнг бу соҳага янада эътибор қўйилди. Юртбошимизни-нг ташаббуси билан бу ҳуқуқда қатор Фармон ва қарорлар эълон қилинди. Жумладан, яқинда мат-буотда эълон қилинган «Тошкент шаҳридаги уй-жой қурилишини давлат томонидан қўллаб-қувват-лашни қўчайтириш тўғрисида»ги Фармон фикримизнинг ёрқин да-лилидир.

Айтиш мумкинки, ушбу ҳужжат аҳолининг турар жой шароитла-рини яхшилаш, уй-жойни мулк қи-либ сотиб олишга бўлган ижти-моий кафолатлар ва ҳуқуқларни қўчайтириш, фуқароларнинг эркин пул маблағларини уй-жой қури-лишига жалб этишни рағбатлан-тириш йўлида қўйилган яна бир дадил қадамдир. Айниқса Фар-монда: «Уй-жойларни сотиб олиш ҳақида қўриш учун фу-қароларга ва юридик шах-сларга узоқ муддатли кредит-лар бериш» ҳақида алоҳида таъкидлангани уй-жойга талаб-гор оилаларга ҳуқуқимизни то-монидан қилинаётган чинакам гамхўрлик ифодаси деб тушуна-лар.

Учрашувда шунингдек Тош-кент шаҳрида бу йил фойда-ланишга топширилаётган ноб ишоотлар, пойтахтни Ўзе-бекистон Республикаси муста-қиллигининг 5 йиллик шодий-насига янада гўзал ва обод қи-лиш борасида бажарилиши керак бўлган вазифалар ҳақи-да ҳам атрафлича сўз борди.

Айтиш мумкинки, ушбу ҳужжат аҳолининг турар жой шароитла-рини яхшилаш, уй-жойни мулк қи-либ сотиб олишга бўлган ижти-моий кафолатлар ва ҳуқуқларни қўчайтириш, фуқароларнинг эркин пул маблағларини уй-жой қури-лишига жалб этишни рағбатлан-тириш йўлида қўйилган яна бир дадил қадамдир. Айниқса Фар-монда: «Уй-жойларни сотиб олиш ҳақида қўриш учун фу-қароларга ва юридик шах-сларга узоқ муддатли кредит-лар бериш» ҳақида алоҳида таъкидлангани уй-жойга талаб-гор оилаларга ҳуқуқимизни то-монидан қилинаётган чинакам гамхўрлик ифодаси деб тушуна-лар.

Президентимиз томонидан имзоланган ушбу ҳужжат биз қу-рувчилар зиммасига ҳам юксак масъулият юкляди. Шуни ту-шушган ҳолда биз бунёдкорлар сифатида алоҳида эътибор бериб тайратга тайрат қўшиб ишлаши-миз керак. Чунки аҳолини уй-жой билан таъминлаш кўп жи-ҳатдан қурувчилар меҳнатида боғлиқ.

Шарифа ХУДОЙБЕРДИЕВА, кўп болали она:

— Фармонни оиламиз аъзо-лари билан синчилаб ўқиб чиқ-дик. Юртбошимизнинг биз од-дий фуқаролар учун қилган на-вабдаги гамхўрликларидан бо-шиқиз осмонга етди. Биз ҳам уй-жойга муҳтож оилалардан ҳи-собланамиз. Чунки 10 жон бўла туриб тўрт хонали хонадонда ўқиб келамиз. Бу ҳақида бир не-ча бор тегишли ташкилотларга мурожаат этганимиз. Лекин Фар-мондаги «Белгилаб қўйилсин-ки, жомоний шахслар, «Тош-кент уй-жой жамғармабанк»нинг уй-жой облигациялари бўй-ча сотиб оладиган уй-жой

қийматининг 50 фоиз дават боджетининг маблағлари ҳи-собдан қопланади» дейилган жумлалар биз каби ўрта ҳол ои-лада уй-жой сотиб олишда кат-та қўлайлик туғдиради.

Устига устак «Тош-кент уй-жой жамғармабанк» омонат-чиларига қатор имтиёзлар бери-лиши нур устига нур бўлибди. Жумладан ушбу банк омонатчи-лари олган омонатлари учун кре-дит солиғи тўлашдан озод қили-ниши ҳамда уй-жой қурилиши ва уни сотиб олиш учун шартнома-ларни тузиш чоғида уй-жой об-лигацияларининг дастлабки тур-куми жомоний шахслар учун со-тиб олиниши таъмин қилинаёт-ган уй-жой майдонларининг ка-мида 20 фоизга мувофиқ бўли-ши бу биз меҳнатқашларга юрт-бошимиз томонидан қўрсати-лаётган гамхўрлик намунаси эканлигини таъкидламай иложим-из йўқ.

Бир сўз билан айтганда, бу ҳужжат биринчидан, шаҳримиз-да уй-жой қурилишини янада қў-чайтиради, иккинчидан, уй-жойга муҳтож биз каби оилаларни им-кон қадар тезроқ оразулар амал-га ошишида муҳим роль ўйнайди.

Кобил ЗОКИРОВ, Ғуломмаҳмуд Абдуллаев номи маҳалла оқсоқоли:

— Президентимизнинг янги Фармони маҳалламизда аҳли то-монидан ҳушнудлик билан кутиб олинди. Дастлаб оилалар яхши-лаб уни мутлола қилиб чиқиш-ди. Кунни кеча эса бу ҳужжатни маҳалламизда йиғилишда муҳока-ма қилдик. Маҳаллошларимиз би-р овоздан Фармоннинг ҳаёт-бахш эканлигини, у уй-жой олу-вчиларга катта қўлайлик яратиши-ни тасдиқлаб, бу хайри иш учун юртбошимизга ўз миннатдорчи-лигини илҳор этишди.

Фармонда белгиланган қатор бандлар, айниқса «Тош-кент уй-жой жамғармабанк»нинг ташкил этилиши ҳаммаимиз учун қўлайлик яратди десам мубо-лага бўлмас. Чунки уй-жойга бўл-ган талаб бу биргина оиланинг эмас, балки қозлаб, минглаб ои-лаларнинг эҳтиёжидир. Лекин уларнинг кўпчилиги уй-жой эки ховлилик бўлишида маблагдан қийналиб келаятганликлари ҳеч қанга сир эмас. Юқоридagi бан-klar эса бу борада уларга анча маддад бўлади деган умиддаман. Айниқса ҳужжатда кимлар уй-жой сотиб олиш ҳуқуқига эга эканлик-ларини алоҳида таъкидланганига баъзи чалқашликларга ҳам бар-хам беради. Шунга кўра 18 йшга тўлган ва Тошкент шаҳрида ка-мида 3 йил доимий руйхатдан ўтиб истискомат қилувчи жомо-ний шахслар — маҳалла қўмита-лари ва туман ҳокимликларининг тавсияномаларига қўра, Тошкент шаҳрида белгиланган тартибда руйхатга олинган барча мулкчи-лик шаклидаги юридик шахслар ўз ҳодимлари учун — меҳнат жа-

ТОШКЕНТ ШАҲАР ҲОКИМИДА ДОПЗАРЬ ВАЗИФАЛАР

Тошкент шаҳар ҳокими Ко-зим Тулаганов 5 февраль кун-и бир гуруҳ оммавий ахборот воситалари ҳодимлари — Ўзе-бекистон Давлат телерадиоком-паниясининг Тошкент шаҳрида телекурсувлар ва радиоэ-штитришлар тахририяти ва шаҳар газеталари тахририяти вакиллари билан учрашди.

Учрашувда шаҳар ҳокими Ўзбекистон Республикаси-нинг Президенти Ислам Каримовнинг шу йил 31 январ-

да қабул қилган «Тошкент шаҳ-ридаги уй-жой қурилишини дав-лат томонидан қўллаб-қувват-лашни қўчайтириш тўғрисида»ги Фармони аҳолининг турар жой шароитларини яхшилаш, уй-жойни мулк қилиб сотиб олиш-га бўлган ижтимоий кафолатлар ва ҳуқуқларни қўчайтириш, фу-қароларнинг эркин пул маблағ-ларини уй-жой қурилишига жалб этишни рағбатлантириш мақса-длари кўзда тутилган муҳим ҳуж-жат эканлигини таъкидлаб, уш-

МАҚСУЛОТ СИФАТИ ЭЪТИБОРДА

Тошкент шаҳар ҳокимлиги-да шаҳардаги барча хизмат бў-лимчалари вакиллари билан бў-либ ўтган кенгайтирилган маж-лисида олиб келинаётган ва олиб кетилаятган халқ ис-теъмоли мақсулотлари, жумла-дан озиқ-овқат мақсулотлари-нинг сифати тўғрисидаги ма-сала муҳокама қилинди. Маж-лисни шаҳар ҳокимининг би-ринчи ўринбосари Равшан Файзуллаев олиб борди.

сон саломатлиги тўғрисида га-пирусув лекин улар истеъмол қилаётган мақсулотларнинг си-фатидек муҳим жиҳатни баъзида унутиб қўямиз. Шаҳримиз бо-зорларида ўз-ўзини пайдо бў-лявган савдо жойларида сак-лаш муддати ўтиб кетган эки сертификат бўлмаган мақсулот-лар сотувга қўйилаётганлиги ҳо-ллари руй бермоқда. Шунин-гдек бундай мақсулотларни керакли рухсатномага эга бўл-маган шахслар сотмоқдалар. Тўғри, бундай ҳоллар аниқлан-моқда, лекин сифати талабга жавоб бермайдиган

мақсулотларни сотишга йул қўймайлик чоралари талаб даражасида эмас.

МАСПАҲАТ КЕНГАШЛАРИ

Уз-ўзини бошқариш идора-лари — маҳалла қўмиталари-нинг аҳоли турар жойларида ижтимоий, тарбиявий вазифа-ларни ҳал этишдаги аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Бу Ўзе-бекистон Республикасининг Президенти Ислам Каримов-нинг Конституция кўнига ба-ғишланган тантанали йиғилиш-да сузлаган нўқтида яна бир қарра алоҳида таъкидлаб ўтил-ди.

уларнинг «Маҳалла» жамғар-масининг жойлардаги бўлимлари билан алоқасини янада мустаҳ-камлаш талаб этилмоқда. Пре-зидент Фармонидида кўзда тутил-ган ночор оилаларга моддий ёр-дам қўрсатишда ижтимоий адо-латга қатъий риоя этиш, аҳоли турар жойларидаги барча маса-лаларни ҳамжиҳатлик билан ҳал этиш катта аҳамиятга эгадир.

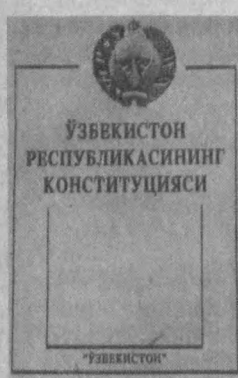
Мажлисида келтирилган халқ истеъмоли мақсулотлари сифатини назорат қилишни ях-шилаш мақсадида мутасадди хизматларнинг иштирокида ишчи гуруҳи тузишга қарор қи-линди.

Давлатимиз раҳбари қўйган вазифалардан келиб чиққан ҳолда маҳалла қўмиталари фаолиятини янада яхшилаш,

БЎЛҒИНИ КҮН НАФАСИ — БЎЛҒИНИ КҮН НАФАСИ — БЎЛҒИНИ КҮН НАФАСИ

23-модда. «Ўзбекистон Республикаси ҳудудда чет эл фуқароларининг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳалқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқ таъминланади. Улар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, қонунлари ва ҳалқаро шартномалари билан белгиланган бурчларни адо этадилар».

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси амал қилмоқда

ҲАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ МЕЪЁРЛАРГА СОДИҚЛИК

Биламизки, Ўзбекистон жаҳондаги юзга яқин мамлакатлар билан дипломатик муносабатлар ўрнатиб, иқтисодий, сийёсий, илмий-техникавий, маданий ва бошқа соҳаларда ҳамкорлик қилмоқда. Шу мақсадда ёки бошқа турли сабаблар билан Ўзбекистон ҳудудига анчагина чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар истикомат қиладилар. Конституциямиз ҳалқаро ҳуқуқ нормаларидан келиб чиқиб, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларининг ҳимоя қилинишини кафолатлайди.

Ўзбекистон 1992 йилнинг 2 мартидан бошлаб Бирлашган Миллатлар Ташкилоти аъзосидир. Шунинг учун ҳам у БМТ томонидан қабул қилинган инсон ҳуқуқлари оид қўйидаги асосий ҳужжатларни ўз қонунлари руҳига чуқур сингдирган:

- 1) «Инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон декларацияси» (1948 йилда қабул қилинган);
- 2) «Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги Ҳалқаро пакт» (1966 йил);
- 3) «Фуқаролик ҳуқуқлари ва сийёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги ҳалқаро пакт» (1966 йил);
- 4) Сўнги ҳужжатга илова қилинган факультатив протокол. Ушбу ҳужжатлар ҳалқаро ҳуқуқий муносабатларда инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги ҳалқаро билъ (қонун) деб аталади.

Ўзбекистонда юқоридаги ҳалқаро ҳуқуқий меъёрлар ва бошқа давлатлар билан тузилган шартномалар ҳамда махсус қонунлар асосида чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқий ҳолати белгиланади. Буларга қўра, чет эл фуқаролари деганда Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлмаган ва ўзининг чет давлат фуқаролигига мансублигини исботловчи далиллари ва ҳужжатлари бўлган шахслар тн олинадилар. «Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги тўғрисида»ги Қонуннинг 11-моддасида эса фуқаролиги бўлмаган шахсларга ҳуқуқий таъриф берилган. Бунга биноан «Ўзбекистон Республикаси ҳудудига яшаб тургани ҳолда Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлмаган ва чет давлат фуқаролигига мансублигини исботлайдиган далиллари бўлмаган шахслар фуқаролиги бўлмаган шахслар деб ҳисобланади».

Қонунчилигимизга асосан Ўзбекистон Республикаси ҳудудига чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар ҳалқаро ҳуқуқ меъёрларида, Ўзбекистон Конституцияси ва унинг асосида қабул қилинган тегишли қонунларда назарда тутилган қатор ҳуқуқ ва эркинликлардан фойдаланадилар. Буларга қўра, Ўзбекистонда яшовчи барча чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар миллати, ирки, жинси, диний, сийёсий ва бошқа эътиқодларидан, ижтимоий келиб чиқиши, мулкӣ аҳоли ва бошқа ҳолатларидан қатъи назар, тенгдирлар. Уларнинг яшаш, эркинлик ва шахсий дахлизлик ҳуқуқлари кафолатланади. Улар қонун олдига тенг бўлиб ҳеч ким ўзбошимчилик билан қамалиши, ушлаб турилиши ёки қувғин қилиниши мумкин эмас. Шунингдек уларнинг камситилишига ёки алоҳида юқори мавқега қўйилишига йўл қўйилмайди. Умуман Ўзбекистонда барча чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳар томонлама кафолатлаб беради.

Хайдарали МУҲАМЕДОВ, Тошкент Давлат юридик институти ўқитувчиси.

фойдаланадилар. Бундай ҳуқуқ ва эркинликларнинг аксарият қисми Конституциямизда ҳамда бошқа қонунларимизда мустақиман белгиланган ва кафолатланган.

Ўзбекистондаги чет эллик фуқароларнинг доимий ёки вақтинча яшашларига қараб ҳуқуқий ҳолати турлича бўлиши мумкин. Доимий яшовчи чет эл фуқаролари Ўзбекистон фуқаролари эга бўлган ҳуқуқ ва эркинликлардан кенг фойдаланадилар. Масалан, улар меҳнат қилиш, дам олиш, илм олиш, соғлиқни сақлаш, нафақа олиш, уй-жойга эгалик қилиш ва шу каби ҳуқуқларга эгадирлар. Бундай шахслар албатта ички ишлар уюшмалари томонидан махсус руҳсатнома ёки яшаш учун гувоҳнома олган бўлишлари керак.

Ўзбекистонда унинг фуқароси бўлмаган шахсларнинг айрим ҳуқуқлари чегаралаб қўйилади. Масалан, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар вакиллик ҳамда бошқа давлат органларида сайлаш ва сайланиш, умумхалқ овози бериш (референдум) ва катнашиш, баъзи лавозимларни эгаллаш ва шунга ўхшаш ҳуқуқларга эга эмаслар. Чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг Ўзбекистон ҳудудига хоҳлаган яшаш жойини тнлаш ва бемалол кўчиб юриш ҳуқуқлари ҳам чекланган.

Конституциямизнинг 23-моддасига қўра, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг баъзи мажбуриятлари бажаришлари лозимлиги ҳам назарда тутилган. Бундай мажбуриятлар Ўзбекистон Конституцияси, тегишли қонунлари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг баъзи мажбуриятлари бажаришлари лозимлиги ҳам назарда тутилган. Бундай мажбуриятлар Ўзбекистон Конституцияси, тегишли қонунлари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг баъзи мажбуриятлари бажаришлари лозимлиги ҳам назарда тутилган. Бундай мажбуриятлар Ўзбекистон Конституцияси, тегишли қонунлари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг баъзи мажбуриятлари бажаришлари лозимлиги ҳам назарда тутилган.

Чет эл фуқаролари, фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон ҳудудига қилган жи-ноятлари учун Ўзбекистон жи-ноят кодексига асосида жиноий жавобгарликка тортиладилар. Худди шунингдек улар Ўзбекистон ҳудудига қилган фуқаролик, маъмурий ва бошқа ҳуқуқбузарликлари учун Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан бир хил асосларда жавобгарликка тортиладилар.

Хулоса қилиб шунни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон инсон ҳуқуқлари ҳақидаги ҳалқаро ҳуқуқ меъёрларига содиқ қолиб, ўз ҳудудига яшовчи барча чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳар томонлама кафолатлаб беради.

Тарихда утган кўпгина саркарда ва жаҳонгирлар буюк алломуларга шогирд бўлганликлари маълум. Масалан, бунун оламда «устози аввал» деб таърифланмиш жаҳоншумул аллома Арасту (Аристотель) Исқандар Зулқарнайнинг устози эди. Исқандар узоқ ўлкаларни забт этаётган чоғида қандай муаммога дуч келса, устозидан хат орқали маслаҳат сўраб экан.

Соҳибқирон Амир Темуру ҳам улкан салтанатни идора қилишда доимо замонанинг дин пешволари, авлиё ва саййидлар маслаҳатига таянган. Унинг «Тузуқлар» ва «Таржимаи ҳол» асарларида «Пирим менга ёздики...» жумласи тез-тез учрайди. Соҳибқироннинг падари бузрукворӣ Амир Тарағай ҳам тақводор эди бўлиб, 966 шаҳрида яшган Хожа Шамсиддин Кулол унинг пирӣ эди. «Таржимаи ҳол»да ривоят қилинишича, Амир Темурунинг номини ҳам Хожа Шамсиддин қўйган эканлар.

Соҳибқироннинг «Таржимаи ҳол»и ва «Тузуқлар»ини ўқир экансиз, Амир Темуру фақатгина омадлик ҳукмдор, машқларда тобланган саркарда эмас, балки Аллоҳнинг раҳматига сазовор бўлган улуг зот эканлиги ҳам аён бўлади. У етти ёшидан мадрасага катнаб, ўқиш ва ёзишни ўрганган. Соҳибқирон ўз ёшлиги ҳақида «Таржимаи ҳол»ида шундай ёзади: «Мен тўққиз ёшга тулганимда беш вақт намозни ўргандим ва мактабдаги барча ўқувчиларга бошлиқ бўлиб олдим. Мен қатнашган барча йиғинларда уламолар яқинига ўтиришга ҳаракат қилардим ва тиз қўкиб ўтирдим: катталарга нисбатан шундай ҳурмат бажо келтиришни ўзимга одат қилиб олдим.

Кўчада мен болалар билан ўйнардим. Болалар билан уруш-уруш ўйнаб, ўзимни амир этиб тайинлардим-да, ўйини бошқарардим ва болаларнинг бир гуруҳини иккинчи гуруҳи билан уриштиришни машқ қилардим.

Ун икки ёшга тулганимда болаларга ўйинлардан орланадиган бўлдим ва вақтимни ўзимга тенг кўр ўспиринлар билан ўтказишга ҳаракат қилдим».

Қаранг, «булар бола бошидан» деганлари шу бўлса керак-да. Тарихнинг гувоҳлик беришича, Амир Темурудан қарийб 2000 йил бурун Эроннинг Аҳмонийлар шаҳаншоҳлари сулоласига асос солган Кайхусрав Валий (Куруш) ва Темурудан 400 йил кейин яшаван рус саркардаси Суворов ҳам

ёшлигида худди Темуру айтган ишлар билан шуғулланганлар. Амир Темурунинг болалигидаги ҳарбий ўйинларида иштирок этган тенгқурлари кейинчалик унинг атрофидаги беклар ва амирлар бўлиб ётишган экан.

Амир Темурунинг дин аҳли, уламоларга ҳурмат-эҳтироми чексиз эди. Эҳтимол фақат шу хислатгина унинг шон-шаваклати ҳаёти, буюк фаолиятига кенг йўл очгандир. Хожа Шамсиддин Кулол, Зайниддин Абу Бакр Тайободий, Амир Кулол, Мир Саид Барака каби замонанинг энг улуг авлиё, дин пешволари соҳибқироннинг пирлари эди. Ушбу зотларнинг Амир Темуруга берган маслаҳатлари, ёзган хатлари маълум. Шунингдек соҳибқироннинг ўз саййидларига эҳтироми ҳам жуда баланд эди. Бинобарин Амир Темуру ўзининг Аллоҳ таоло томонидан ҳаёда этилган ун икки сифатларидан бири ҳақида шундай дейди:

«Мен доимо саййидларга эҳтиром билан қарардим, уламо ва шайхларни эъзозлардим. Бу кишиларни доимо мажлисларимга қақирардим. Уларнинг дин масалалари юзасидан айтганларини диққат билан тинглаб олардим ва уларга амал қилардим...»

Дарҳақиқат буюк соҳибқироннинг олижаноб мақсадлари учун курашида дин аҳли, пайгамбар авлодлари унга хайрихоҳ бўлдилар, ҳар жойда қўллаб-қувватладилар. Шунчи ҳам айтмиш лозимки, Амир Темуру жуда кўп зафарлари, жангалардаги галабаларига дуоғуларининг баракатлари туфайли эришган. Буюк бобокалон

бу ҳақда ўз «Тузуқлар»ида жуда кўп мисоллар келтирган:

«Мажлисларда, базмларда, жанг майдонларида улардан жуда кўп баракатлар топдим. Тухтамишон билан бўлган жангда ганим лашқари купулигидан ва меннинг лашқарим эса озлиги, очлигидан кўп азият торган эдим. Шу пайт соҳиб дуо бўлиши Мир Зивеуддин Сабазворий бошидан саласини олди, қўлларини дуога очиб (мен учун) Тангридан зафар тилади. Хали дуоси тугамай туриб, дуо таъсири куришиб, (лашқарларим вийгани қочирдилар). Яна бир мисол

1996 йил — Амир Темуру йили

СОҲИБҚИРОН ЭЪТИҚОД ҚЎЙГАН ПИРЛАР

шулки, саройим ҳарамидигарлардан бири қаттиқ оғриб, улими яқинлашди. Дуоғу саййидлардан ун икки киши йиғилишиб келдилар. Ҳар бири ўз умридан бир йилни унга бағишлади ва у соғайиб, яна ун икки йил яшади».

Амир Темурунинг кўпгина юришларида унга пирӣ Саид Барака ҳамроҳлик қилган. 1391 йилнинг июнь ойида ҳозирги Самар шаҳри билан Чистополь уртасидаги «Қундузча» деган жойда Амир Темуру ва Тухтамишон қўшинлари уртасида уша замоннинг энг улкан жангларидан бири бўлиб ўтган. Саргардонлик билан олис тоғлар ва саҳролардан ошиб келаётган соҳибқироннинг қўшини толиққан эди. Шунинг учун ҳам жанг кучли ва тетик душманнинг устунлиги билан бошланди. Аммо буюк Амир ҳар доимгидек жанг олдидан отдан тушиб, икки ракат номози ўқиб, сўнг отта миниб, жангга отланади. Соҳибқироннинг пирӣ — Нақшбандия тарикатининг раҳамонаси Мир Саид Барака лашқарга қара-

та оташин ва жанговар нутқ сўзлайди, Темуру Аллоҳ номи билан маънавий озиқ бериб, «Сенинг галабанг таъминланган», деб башират қилади.

Тарихчи Ибн Арабшоҳ Қундуздадаги галабада Саид Бараканинг урнига алоҳида эътибор беради. Шарафиддин Али Ҳазий эса бундай ёзади: «Темурунинг қундан-қунга ошиб бораётган қудратини тарғиб этувчилардан бири бўлган Саид Барака мудом унга худодан зафар тиларди: «Егйининг юзи қора бўлсин!» деб ганимлар томон бир сижим тупроқни сочиб юборарди-да, Темуруга: «Истаган еринга тап тормай оёқ босавер, галаба сен томонда!» дерди».

Умуман, тарихда утган кўп жаҳонгирлар ўзларини ерга, Худо томонидан юборилган вакил, деб аташлари ҳам беҳиз эмас. Соҳибқирон Амир Темуру «Таржимаи ҳол»ида: «Менинг фароғатда тутилган барча фарзандларим, қудратга тула қариндошларим, султонлар, амирлар ва вазирлар ҳаммалари билсинларким, мен Аллоҳ таоло томонидан барча инсонларга раҳнамо қилиб юборилганман...» деб таъкидлайди.

Хуллас, буюк соҳибқирон бобомизнинг ҳаёти илоҳий сирларга лиммо-лим тўлиқдир. Жанговар фаолиятининг бошларида Амир Темуру пайгамбар авлодларидан саналмиш етмиш нафар саййидни мўғуллар тутқунлигидан озод этиб, халқнинг ва руҳонийларнинг беҳад ҳурмати, маддадига сазовор бўлган эди. Бир кун унинг тушига пайгамбар кириб шундай дейди:

«Темуру! Сен менинг авлодларимни катта ҳурмат қилиб эъзозлаганинг учун сенинг етмиш авлоднинг ҳоқим бўлади».

Темурийларнинг милодий 1500 йилга қадар Мовароуннаҳрда ҳукмронлик қилиши ва Ҳиндистонда 1857 йилга қадар ҳукмронлик қилган Бобурийлар сулоласи ҳам асли темурийлар эканлигини ҳисобга олсак, Амир Темурунинг бу туши деярли ҳақиқатга айланганини кўраемиз.

Соҳибқирон Амир Темуру вафотидан сўнг ўзининг суюкли пирӣ Мир Саид Бараканинг оёқ томонига қуйишларини васият қилган эди...

Самарқандлик истеъдодли шоир Мухиддин Омон шундай ёзади:

Ким айтган, Темурушоҳ илмдан, Маърифат шаъминдан йироқда? Магар ул беш қўйиб улайдир? Устозин пойига тупроқда...
Бахтиёр ҲАЙДАРОВ.

Шаҳримиз бозорлари қайта қурилиш уларнинг қиёфаси тобора ўзгариб бормоқда. Қисқа муддат ичида «Олой», «Эски Жўва», «Бешбўча», «Юнусовод», «Қўйлик», «Янгиобод», «Авмасозлар» ва бошқа қўллаб йирик бозорлар янгидан қад роллади. Бугунги кунда бу ерларда бўлган киши ушбу мажмуаларни бунёд этган қурувчилар ҳиммати-ни ва маҳоратига тан бериш мумкин йўқ. Бозорларни янгилаш дастури илмийлик билан давом эттирилмоқда.

Шу кеча-кундузда номи илгаридан яхши таниш бўлган «Паркент» ва «Миробод» бозорларида қурилиш ишлари жадал суръатларда олиб борилаётган. Мисол учун биригина «Миробод» бозорини олиб кўрайлик. 600 уринга мўлжалланган эски бозор эндиликда савдо-сотик учун торлик қилиб қолди. Чунки бу ерда қад кўтарган янги даҳа аҳолиси сони ой сайин ортиб бормоқда. Шунинг учун ҳам бозорни янгилаш зарурияти туғилиб қолди. Қолаверса эски усулда қурилган бозор бугунги кун талабига жавоб бермасди.

Янги бозор лойиҳаси Тошкент лойиҳа илмий-тадқиқот институти хизматчилари томонидан яратилди. Унинг асосий ижодкори, яъни лойиҳанинг бош архитектори Р. Хайрутдиновдир. Қурилиш ишларини эса «Мақсад» қурилиш бошқармасига қарашли «Сифат» хиссадорлик жамияти бунёдкорлари олиб боришмоқда.

Янги йилнинг дастлабки кунидан бошланган ушбу қурилиш нуктасида пойдеворни тиклаш ишлари тезкорлик билан давом этмоқда. Шу кунга қад бунёдкорлар ер остига 80 минг кубометрдан ортиқ бетонни ётқизиб бўлишди. Бу вазифани бажаришда қурувчи-ҳамаданга механизация трестининг хизматчилари ўз меҳнатлари билан яқиндан ёрдам беришяпти.

Хулоса қилиб шунни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон инсон ҳуқуқлари ҳақидаги ҳалқаро ҳуқуқ меъёрларига содиқ қолиб, ўз ҳудудига яшовчи барча чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳар томонлама кафолатлаб беради.

Пойтахт бозорлари қурилишида ҚАЙТА ТИҚЛАНАЁТГАН «МИРОБОД»

Бозор 1200 уринга мўлжалланган бўлиб, унинг маркада очик гўмбализ бострига қад кўтарарди. Унинг тағига 800 уринли расталар жойлашади, — дейди «Мақсад» қурилиш бошқармаси бошлиғи В. Биж. — Бозор атрофида эса икки қаватли дўконлар қурилади. Унинг тағига 300-350 уринга мўлжалланган автомашиналарни сақлаш жойи ҳосил этилади.

Бозор директори Йўлдошали Абдусатторовни ҳам худди шу ерда учратдик. У қурувчилар билан нималаридир қизғин бахslashлади. Ундан қурилиш ҳақида сўраганимизда бизга қуйидагиларни гапириб берди: — Бозоримиз ҳозир долзарб қурилиш майдонига айланган. Бунёдкорлар уч сменада ишлашяпти. Қурилишга 130 машина жалб этилган. Мақсадимиз — Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик Байрамининг беш йиллиги нишонланадиган кун арафасида янги, замонавий «Миробод» бозорини шаҳримиз аҳолисига тақдим этишдик.

Маҳмуд КОМИЛЖОНОВ. СУРАТЛАРДА: бозор қурилишидан авваллар; «Сифат» хиссадорлик жамияти бунёдкори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган қурувчи Акбар Ҳошимов; бозор қурилишида иш қилган. Рустам Шарипов олган суратлар.

Мен ҳам бир йўловчи сифатида шаҳар транспортдан фойдаланаман, унинг бугунги ютуқ ва камчиликлари тўғрисида ўзимча тез-тез мушоҳада қилиб тураман. Аммо, ўша мушоҳада баъзида мулоҳазага айланиб турли саволларни келтириб чиқаради. Шунда уртада пайдо бўлган муаммоларни ҳис этиб қўлимга қалам олиб қоғоз қоралайман.

Шаҳар йўловчи ташиш транспортининг ишлаш тарзи аҳолининг турмуш даражаси, маданий иқтисодори ва обрўсининг мезони десам асло мулобага бўлмайди. Шаҳар дарвозасидан кириб келган ҳар бир инсон дастлаб йўловчи ташиш транспорти ходимларига дуч келади. Унинг муомаласи, лутфи, инсоний иқтидорига қараб баҳо беради.

Албатта ҳозирги пайтда иқтисодий мураккабликлар кўпгина ишлаб чиқариш қорхоналарига ўз таъсирини ўтказаятган бир пайтда пойтахт йўловчи ташиш транспорти тармоғи ҳам бундан четда қолгани йўқ. Бироқ, республика ҳукумати ва шаҳар ҳокимлигининг ёрдами билан янги йўналишлар очилмоқда, хорижий транспорт воситалари харид қилиниб, биз — йўловчилар хизматига чиқарилмоқда. Бу янги транспорт воситалари шаҳримиз кўчаларининг ҳуснига ҳусн қўшиб йўналишларда қатнамоқда. Тақдиран бўлсада шун айтиш шартки, бу йўлда республика ва шаҳар ҳокимлиги ҳазинасидан озмунача пул кетмаппти.

Хорижий валютага олинган транспортни тасарруф этиш аҳоли, ундан фойдаланувчи йўловчиларнинг унга муносабати қандай? Шун айтиш мумкинки, транспортчиларнинг ҳам, йўловчиларнинг ҳам транс-

портга бўлган муносабатлари кунгилдагидек эмас. Чунки транспортчиларнинг укуви, малакаси етмасда, баъзида моддий ҳамда маънавий манфаатдорликка йўлда қолганини ҳис этасан киши. Баъзи хайдовчи ва чипта тарқатувчилар нопоклик билан йўлқира ҳақининг бир қисмини чўнтақларига уриб, айбни ҳақ тўламайдиган йўловчиларга қўйишади. Бу албатта ҳеч кимга сир эмас.

Йўловчиларчи? Улар ҳақиқатан ҳам шунчалар ҳасис бўлиб кетишганми? Йўқ, унчалик эмас. Бунга Давлат уюшмаси кассасига тушаётган пуллар, Лекин,

Транспорт ва йўловчи ВИЖДОННИ УНУТМАЙЛИК

Йўлқира ҳақларининг ҳаммаси ҳам кассаларга келиб тушмаптими? Транспортга чиққан йўловчиларнинг ҳуқуқлари ҳам турлича, чунки уларнинг бир қисми ҳақ тўлашдан озод қилинган бўлса, бир қисми эса ҳақ тўлашга мажбур. Кўпчилик йўловчилар ҳар хил, бепул юриш ҳуқуқини бермайдиган, ишонсиза киришининг оддий руҳсатномасидан тортиб нафақадорлик гувоҳномаларидан ҳам фойдаланишмоқда. Транспортга ёпирилган бу қусур гувоҳномалар шунчалик кўпки, бундан хайдовчи чипта тарқатувчилар, ҳатто назоратчию навбатчилар қутилолмаётган бўлса ажабмас.

Қизил муқовали бу «гувоҳнома» ва руҳсатномалардан ҳамон нопоқ йўлда фойдаланувчилар шаҳримизда топилади. Уларни жазолайдиган қонун йўқ, солаядиган жарима чумоли қандакчалик таъсир қилмайди. Тўғриси айтганда, улардан жарима ундира олмайсиз. Чунки, гувоҳнома-сини ташлаб, ўзи қочиб қолади. Эртасига бошқасини ёздириб олади-да, юрாவени. Бир нарса ни унутмаслик керакки, хизмат курсатиш маданияти, хушмуомалалик, қонун-қоидаларга тула-тўқис риоя қилиш, борингки, транспорт воситаларининг созлиги, мунтазам қатнови ва бошқа бир қанча ишлар аввало йўлқира ҳақларининг ҳалоллик билан тўланишига боғлиқ.

Гапимнинг исботи шуки, транспортга тушган 100 та одамнинг фақат 15-20 тасигина хайдовчига пул тўлайди, қолган бир қисми бепул юриш ҳуқуқини бермайдиган, бермайдиган гувоҳномаларни курсатиб тўшиб кетади. Икки оғиз сўз ойлик чипталари ҳақида. Бепул юриш ҳужжатларининг ичида энг қалтислари шу ойлик чипталари. Йўловчилар қўлида уларнинг қалбақлари ҳам бор. Улар орасида қўлда рангли қаламлар билан чизилганларидан тортиб, замонавий нусха кўчирувчи машиналарда қўпайтирилганларига қара топилади. Ҳа, албатта ҳайратланасан киши. Мени ҳар гал транспортдан фойдаланаятган пайтимда уша савол, яъни сир ва сехри бўлган қўзил «гувоҳнома»лар ўйлантириб қўяди. Шунда мен бир йўловчи сифатида наҳотки бу ҳужжатларнинг эгалари инсонни, виждонни шунчалик унутган бўлсалар, деган саволини олдимга кундаланг қўяман. Келинган, азизлар, арзимас кира ҳақи учун кўпчилик уртасида обрўимизни тўкмайлик. Мисолкаб топиладиган бу неъматни қадрлаб, эъзозлайлик. Қолаверса инсофли бўлишга ҳар биримиз бурчимиз.

Нормухаммад МИРЗО. Гулзода АБДУЛЛАЕВА

Мустақил Ватан мадҳи, унинг салохияти тўғрисида асарлар яратиш кишига катта масъуляят юклайди. Утган йили «Ўзбекистон — Ватаним» мания» қўшиқлар танловининг эълон қилиниши ҳам бу долзарб мавзуга нақадар эътибор катта эканлигиндан далолат беради.

Республика таълим илмий-методика марказида ҳам «Ўзбекистон — Ватаним» мания» мавзусида давра сўхбати бўлиб ўтди. Уни марказ директорининг уринбосари, тарих фанлари доктори, профессор

орасида П. Мумин, С. Барнова, Р. Толибов, Ф. Шоҳимойил, М. Раҳмонов ва бошқа иқтидорли ширларимизнинг шеърлари бор.

Ватан мадҳи, меҳр-муруват, дўстлик, кишиларга ҳурмат туғйуларни ўз аксини топган шеър-қўшиқлар ўйлаймизки халқимизга албатта манзур бўлади ва умид қиламизки «Ўзбекистон — Ватаним» мания» қўшиқлар танловида қатнашиб, унингинг муновоиб баҳосини олади.

Шаҳримиз туманларидидаги маҳаллаларда олиб борилаётган ишлар кўпчилигининг диққатини тортимоқда. Айниқса жойларда утказилаётган очик сўхбатлар, юзма-юз мулоқотлар маҳаллалардаги муаммоларни ҳал этишга асос бўлаётди.

«Аҳоли турар жойларида ХАЙРЛИ ИШЛАРГА ИМКОНИЯТ

лишга имконият туғилаётди. Мана шу имконият туғайли 5 мин нафар ҳам таъминланган оилага маҳалла томонидан ёрдам берилмоқда. Шунингдек, оқсоқоллар барча оилаларнинг аҳолиларини билан тулик танишиб, у ердаги иш-савдо бўлса туман «Бандлик хизмати» орқили ҳамма мавжуд маҳаллаларда ташкил этилаётган ки-ска-кичик цехларга ишга жалб этишмоқда. Қўлдан иш келдики, айниқса хунари бор йигитларни маҳалла гузарларини обод

Улуғ мугафаккир Алишер Навоийнинг 555 йиллигига

БУЗОҚ ЭЛЧИНИ НАВОБАХИШ ШОИРИ

Бугунги тонг ажиб бир тароватли, ажиб бир ёқимли эди. Эсаётган кишининг салгина аччиқ саболагарга илашиб субҳидамда ширин наволар кулоққа, наинки кулоққа, юракка оқиб келарди:

Эй сабо, ҳолим бориб сарви хиромонимга айт.

Ийғаримнинг шиддатин гулбарги хандонимга айт.

Бог аро тўхтайдиги киши. Сахар саболагарга ҳоли паришонини айтётган ким бўлди экан?! Тонг еллари кимнинг қалбидаги мислсиз дурларни сочяпти экан? Бог тўрида асога суяган адл бир сиймо кўзга ташланади...

— Сизму, пири комил, сахар саболагарга жон бахш этган?

— Мен, бўтам, мен... Сахар бирлан юрак аталмиш сирлар кўргоним инжу соқуси келди.

Табаррук зоти олий оҳиста газал ўқиб бошлайди. Инжулар шаҳрим самосига сингади, баҳор ҳидини олиб безовтала-на бошлаган дарахлар шоҳларига тақилади.

Буки, онинг аҳду паймониди мен ўлсам доғи,

Яхши фурсат топсанг ул бад аҳду паймонимга айт.

Буки, қилмишмен жаҳону жонни онинг садқаси,

Юз туман жону жаҳондан яхши жонинимга айт.

Газал сўзлари худди ёмғир томчилари каби ором улашади. Бейхитёр юзингизни, йўқ-йўқ, қалбингизни тутасиз.

— Пири комил, изхори дилингиз мунчалар ёниқдур?

— Мен улус деб яшадим. Улусдан дариг тутадиган сирри аҳолим йўқдур. Вале не килса ҳам улус килур.

— Улус сизни бобокалоним дейди. Дилдор газалларингизни кўзига суртадур. Сизга атаб Боги жаҳонро тузиб, анинг тўрига сизга атаб кўш солган.

— О, бундоқ иззату икромга лойиқ бўлган аҳли шуаро кам топилаур. Ҳар лаҳзадан минг бор шукр этурмен. Ва дилгима кечадурки, бундоқ Ватанда энг латиф ашъорларни битиш фарзидур.

— Сизнинг шундоқ газалларингиз борким, улур жонимиз ичра жондур, пири комил!

— Баракалло, бўтам, баракалло...

...Шаббода боғаро бир айлаиб учеди. Унинг бундай ўйноқи эсиши дилингизни хушлайди. Баҳор қанчалар яқинлигини сезиб, руҳингиз ёнгилашади... Пири комил Алишер Навоий газаллари айнан шу баҳор гуллари

Шукрона

СУБҲИДАМ САДОЛАРИ

— Сизнинг шундоқ газалларингиз борким, улур жонимиз ичра жондур, пири комил!

— Баракалло, бўтам, баракалло...

...Шаббода боғаро бир айлаиб учеди. Унинг бундай ўйноқи эсиши дилингизни хушлайди. Баҳор қанчалар яқинлигини сезиб, руҳингиз ёнгилашади... Пири комил Алишер Навоий газаллари айнан шу баҳор гуллари

янглиг дилбар эканлигига яна бир бор икром бўласиз...

Газал ва гул. Иккиси ҳам икки юлдузга ўхшаш илҳомбахш, гўзаллигига шубҳа йўқ. Фарқи шунки, гуллар сўлса, газал эса ўлмасдир. Шу сабаб ҳур қизларимиз кўлларига гул тутиб мушоира қилишади. Гул ўзидан ҳам гўзал лутф борлигига икром бўлади.

Навоий газаллари сира ҳам сўлимас бир гулзорнинг гуллариким, ундан руҳи жонингиз тўрт фасл баробар ором олгусидир. Газал мулкнинг султони бобомиз шунчалар сара гуллари камол топириб халқига турганки, хайратга тушмасдан иложингиз йўқ.

Бугун пири комилнинг бахтиёр авлодига айтган сўзини такрорлаб, шундай дегим келди:

Жондин сени кўп севарман, эй умри азиз,

Сондин сени кўп севарман, эй умри азиз,

Ҳар неники севмак ондин ортиқ бўлмас,

Ондин сени кўп севарман, эй умри азиз.

Соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг 660 йиллиги тантана қилинадиган кутлуғ йилда Мир Алишер Навоийнинг ҳам 555 йиллиги нишонланади. Бир Темур ва буюк Темурийзода. Бир мулк давлатнинг соҳибқирони, бири газал мулкнинг султони. Бири дилида ўт, сўнмас орзу билан буюк давлат тузган. Бири эса Аллоҳга шуқроналар айтиб ашъор битиб, ўлмас девонлар тартиблаган. Бири сўлмас боғлар яратган. Бири шу боғларга сўлмас гуллар эккан. Иккиси ҳам авлодларга буюк мезон бўлган табаррук шахслардир...

...Шаббода шўх-шўх ўйнаб, қўлимдаги гуллари тортиқилади. Гулларга қарайман. Улар худди: «Бизни тезроқ пири комил пойига кўй, атримиз билан ул зотнинг кўнгулларини шод этайлик» дейётгандек.

Аста хайкал пойига яқинлашиб, яшнар турган гуллари Навоийнинг оёқлари остига кўйдим.

Богни газалу эрқа шамоллар ҳамроҳлигида, дилда бир олам шуқроналар ила тарқ этар эканман, кулогимга яна дилдор сатрлар келиб урилди:

Эй Навоий, ҳеч гулшаниннг сениндек хушнаво

Булбули йўқ эрканни шоху сухандонимга айт.

Ҳаҳоний гап. Агар ҳур ўзбекистонимиз бир гулшан бўлса, сиз шу гулшаниннг таңҳо беназир булбулисиз, пири комил! Латиф газалларингиз шу гулшан аро шўху шодон мангу янрагуси!

Ғолиб МИРЗО.

Алишер НАВОИЙ ГАЗАЛЛАР

Коши ёсинму дейин, кўзи қаросинму дейин? Кўнгулма ҳар бирининг дарду балосинму дейин! Кўзи ҳаҳринму дейин, кирпиги захринму дейин? Бу кудурат ора руҳосори сафосинму дейин? Ишқ дардинму дейин, ким ҳажр захринму дейин? Бу қаттиқ дардлар аро васл давосинму дейин? Зулфи доминму дейин, оламга каломинму дейин? Бирининг қайда яна биринг аҳосинму дейин? Турфа холинму дейин, қадди ниҳосинму дейин? Мови кўнглак уза гулранг қабосинму дейин? Чарх ранжинму дейин, даҳр шиканжинму дейин? Жонима ҳар бирининг жаҳру жафосинму дейин? Эй Навоий, дема қошу кўзининг васфини эт, Қоши ёсинму дейин, кўзи қаросинму дейин?

Очмағай эрдинг жамоли олам оро қоши, Солмағай эрдинг бори оламда гавдо қоши. Чун жамолинг жилваси оламга солди рухтаёз, Қилмағай эрди кўзум они тамошо қоши. Булмағай эрди кўзум ултуғ юзунг курган замон, Ишқинг ўти шўласи кўнгулмада пайдо қоши. Айлағай ишқинг балоси зор кўнгулми ҳазин, Қилмағай эрдинг мени маҳзунга парво қоши. Тушмағай эрди фарибонмиз лутфунг билмайн, Нотавон кўнгулмаг васлингдан таманно қоши. Лутф ила кўнгулми васлингдан талабгор айлабон, Қилмағай эрдинг яна зулом ошқора қоши. Бевафолинг англағач ишқингнинг кўнгулму тарқ этиб, Қилмағай эрди узин оламда расво қоши. Эмдиким девонлар расвои олам бўлмишам, Васл чун мумкин йўқ ултурғай бу савдо қоши. Эй Навоий, бевафодур ёр, бас не фойда, Нечаким десанг: агар, ёхуд, магар, ё қоши.

ИШҚ ИЛА БУЛДУМ МАСАП... (Мухаммас)

Ишқ ила ҳайрон эрурман, сўнг яна сайрона ҳам, Ишқ ила сархуш эрурман, етди озор жона ҳам, Ишқ ила сирри дилим қолмади пинҳона ҳам, Ишқ ила булдум масал савдо билан афсона ҳам, Шукриллоққим, яна ошқимену девона ҳам. Мен нетай, бегоналиг айлағай чашми қараш, Мен нетай, киприклари дил бил қилғай саваш. Гоҳ ҳажру, гоҳ васли ичра булдумку талаш, То унутди ошнолиг расмин ул бегонавам, Ошно йиллар менин ҳолим қуриб, бегона ҳам. Шаррағи етса жоним кетгай оҳудек чўчуб, Хавлим юлдуз мисол қорғай само ичра кўчуб, Мунаввар эт қалб ўйин в кафан бергил бичуб, Гам туни мондурмен оху ашқини шамъим ўчуб, Бошимга емрулғали турмиш буюқ қошона ҳам. Эй ситамгар, тельба ошқ оҳига солгил кулоқ, Зораким урса мавж сенда васл онига иштиёқ, Майли ёсин бемерху кўйингда жисимин бир чироқ, Элга мевринг бор, буюқ кўнгулга ҳам бир зарра бок, Қим кўбининг тобиндин маҳрум эмас айрона ҳам, Лаҳза-лаҳза илтижомин, кел, жондин тўйдурмаким, Жолаю ашқимдур бисёр, сен даги сўйдурмаким, Нинҳонинг бирла исминг жисимига ўйдурмаким, Эй милоҳат шамъи, ҳар соат мени кўйдурмаким, Кўп ерумас шамъ, агарчи уртанур парвоза ҳам. Аҳди ошқ ҳар маҳал жонини бермоққа шай, Шул сабаб олғай сабо: кўйиқ мундоқ ишини, ҳай, Қолмади уза илож, эй ёру дуст, эмди нетай йўқ, Бу дайр ичра берур жоми ажад таъминни май. Қим эрур паймона тўлмоқдин нишон паймона ҳам. Сөн — матлаъ, мен — мактаъ, икки дилин байт этай, Қайси ошқ бахтиёрким, Эмди Темур қайд этай, Нени этсанг иштиёр, ёру жоним, айт, этай, Эй Навоий, гар десанг ул турфа қушни сайд этай, Риштаи жисмининг дом эт, кўз вилингни дона ҳам. Темур УБАЙДУЛЛО.

АЖИБ ДУНЁ

Бул кеча кездим Навоийнинг газал дунёсида, Тонгта қолдим тафаккуринг гузал дунёсида, Сарқидларнинг томошаси кўзимни лол этиб, Зулфлар хушбўйининг қордим асал дунёсида, Чоҳралар гул-гул ёниб, гулшанин равшан айлашим, Осмон аршида эрдим в Зулҳ дунёсида. Ҳар газалким, байтда гардун узи чаплар урар, Истиора, ташбиху — ҳикмат, масал дунёсида. Томчида офтоб мисол инсон хажони товланур, Бунча бўлмас сарбаланд инсон амал дунёсида. Бир хазоинун маонийнинг, поёну ҳадди йўқ, Барча фикиру барча ҳис мавжуд камал дунёсида. Васл бору ҳажр бордир, бахт бору дард бор, Чун Навоийдек абад бирлан азал дунёсида. Жуманин ЖАБОРОВ.

Алишер Навоий газаллари ўзбек классик мусиқаси «Шашмақом»нинг ҳамда халқ куйларининг XV асрдан кейинги тараққиётига мислсиз таъсир кўрсатди.

Навоий газалиётининг мусиқа санъати билан боғлиқ кетиши уни кенг жамоатчиликка, бутун халққа тезроқ бориб етишини, халқнинг доимий маънавий йўлдоши ва қуввати бўлиб қолишини таъминлади. Газалиннг тарбиявий-эстетик аҳамиятини, таъсирчанлигини оширди.

Мазлумки, ўзбек классик мусиқаси «Шашмақом»нинг ва кўп-лаб халқ ашуларининг матнини Навоий газаллари эгаллайди. Ҳатто, ўзбеклар билан қадимий ва маънавий алоқда бўлиб келатган қардош халқлар мусиқасига ҳам Навоий шеърлари кириб борган. Чунинчи, уйғур классик мусиқаси «Ун икки мақом»нинг олтинчи зийд ашула матнлари Навоий газалларидан иборат. Навоий шеърлари туркман халқ мусиқасидан ҳам мустаҳкам урин олган. Туркман хофизлари репертуарида «Навоий» деб аталувчи махсус мақом ва куй мавжуд. «Куй Навоий шеърларининг кенгроқ тарқалишига хизмат қилар, куй туфайли

Дилкаш мутолаа «Кўнгили Қуввати Хушнаводин...»

«Кўнгили Қуввати Хушнаводин...» матлаи билан бошланувчи мустаҳзад эди. Бастакор ашулага «Сармасту ёкам чок» деб ном берган. Зайиндин Восифийнинг хабар беришича, бу куй ва ашула бағоят таъсирли, ҳаяжонли, жозибали эканики, Хиротда у куйланмайдиган бирор уй ва уни эшитганда беихтиёр ёқини чоқ этмайдиган тингловчи бўлмаган. Садриддин Айнийнинг айтишича, «Сармасту ёкам чок» ашуласи сўнги вақтларга қадар Бухорода «Машрабхоний» номи билан куйланиб келган.

Навоий газалларининг XV-XVI асрлардаёқ мусиқа билан боғлиқ кетганлиги, хофизлар, хонандлар репертуарларидан мустаҳкам урин олиб, ҳозирга қадар куйланиб келиши «Шашмақом» ва қадим ўзбек халқ куйларининг турли усуллари, савтлари, амаллари бизнинг давримизгача етиб келишида ва сақланиб қолишида муҳим восита бўлди, деган хулосага келсак хато бўлмайдим.

Навоийнинг барча газаллари (бошқа жанрлардаги шеърлар ҳам) аруз вазида эзилди. Арузда эзилган шеърлар мусиқага тез тушади. Мисраларда қўзиқ ва қисқа бўгинларнинг бир текис, яъни муайян қонунат билан навбатланиб келиш ҳодисаси мусиқийлики-мусиқий оҳангни келтириб чиқаради. Яна бунинг устига газалларнинг аруз вазининг халқ кўшиқлари йўлига тўғри келадиган рамал, ҳазаб баҳрларидан битилганлиги уларнинг мусиқа санъатида урин олишига катта ўлмас асосий элементлар ҳисобланади. Навоийнинг қофияни тулик, жарангдор, раван сузалардан танлаш-қофиянинг бадийлиги учун олиб борган қураши шеърнинг мусиқийлигини яратишга хизмат қилди. Қофияга йўлдош бўлиб, такрорланиб келувчи рафиф ҳам газалда товушлар ўйинлигини сақлаш, мусиқий оҳанг пайдо қилишда муҳим воситадир. Айниқса, рафифнинг бирдан ортиқ икки, уч, тўрт сўздан иборат бўлиши шеърнинг мусиқийлигини ўта даражада таъминлайди.

«Ҳазоин ул-маоний»даги газалларнинг беш асрдан буён мусиқа билан ёнма-ён яшаб келатганини Навоий лирикасининг халқчилиги, инсон руҳининг акс-садоси эканлиги, инсониятнинг порлоқ келажакка олиб чиқишда руҳий мадда бўлганлигининг тарих ва ҳаёт синовидан утган жонли исботидир.

Мухаммадхон ҲАКИМОВ, филология фанлари доктори.

Алишер Навоий асарларида сузлар жанубий Ўзбекистон шеваларида учрашиги олимлар томонидан бир неча бор таъкидланган.

Булар сафига яна куйидаги уч далилни қўйиш мумкин: 1. Оқ сўн-гак. 2. Ултурмоқ. 3. Арбамоқ. 1. «Маҳбуб-ул-қулуб» асарида болаларнинг «оқ сўн-гак» уйини қаламга олинган: «Аудин кечалар атроқ зуафоси иши аргуттак ва атфол варишчи оқ сўн-гак». Мазмунини, «У (одил подшоҳ) туфайли турк хотинларининг иши уйини-кулугу, болалар уйини оқ сўн-гак».

Бу уйин қондаси сурхондарелик адиб Тоғай Муроднинг «Кўшиқ» асарида куйидагича тасвирланган: «Туйхонанин кунчиқаридаги қисирпояда болалар икки тарафга бўлиниди. Биринчи тараф тескари уғрилиб, қузаларни чирт юмди турди. Иккинчидан қулчи каттароги молининг бир қаричча оплоқ сўн-гак қулчиқашлаб отиб юборди. Сўн-гак тушган ердан чанг кутарилиди. Улар булди, дегач, рақибларни уғрилди. Ҳар тарафга өйилб сўн-гак

Мақоминга етайин деб Навоий айлар сайур, Гоҳи «Ажам» билан «Наврўз», гоҳи «Хижозу «Йроқ». Мусиқани ҳам назарий, ҳам амалий билган Навоий Хиротда адабиёт ва санъатнинг турли уюшмалари қаторида мусиқа намоивдаларининг ҳам улкан мактабини ташкил қилган эди. Бу мактаб товароғига Абдуқодир Нойи, Қўлмухаммад Шайхий, Хусайн Удий, Шоҳқули Ғижжакий, Дарवेश Аҳмад Қонуний, Устод

Тахлил УЧ СЎЗ

Агар «ултурмоқ» сўзининг «утирмоқ» маъносини ҳисобга олinsa баъти куйидагича изоҳлаш мумкин: шох унга утиришини муносиб кўрмади. Яқинида улдиришини буюрди. Агар «ултурмоқ» сўзининг «улдиримоқ» маъносини ҳисобга олinsa байт мазмунини куйидагича бўлади: шох унга улдиришини муносиб кўрмади. Яқинида утиришини буюрди. «Ултурмоқ» феълнинг «утирмоқ» маъносини Сурхон воҳисиди тармазлик доцент С. Раҳимов тарафидан қайд қилинган.

3. Шоир асарларида сеҳрлаш, авраш маъносига «арбағ» сўзи учрайди. Бу феъл Тоғай Муроднинг «Кўшиқ» асарида учрайди: «Полонлар бир-бирини руҳан арбағлапти».

Бундай мисолларни яна кўп-лаб санаб ўтиш мумкин. Лекин шунинг узи ҳам Алишер Навоий асарларида халқона топиламанлар бисёр эканлигини кўрсатади.

Эргаш УМАРОВ, профессор.

Шоди ва бошқалар уюшган эди. Навоий ана шу мусиқа ахларидан уз марҳаматини ямади—улурга гамхурлик қилди, моддий ва маънавий кўмак берди.

Навоий, «Ҳар бир шоир мусиқадан хабардар бўлиши, соз чала билиши, ҳатто куйлар басталай олиши керак, ана шунда шоир раван ва мусиқий газаллар эза олади», деган фикрини илгари сурди. Заҳриддин Мухаммад Бобур «Бобурнома»да бир қизиқ ҳаётий мутубийба келтирди: Навоий шоир Камолдин Биноийга мусиқадан хабарсиз бўлганларини бир неча бор юзига айтган. Навоий Бадийуззамон билан Марвда истиқомат қилиб қолган қиш фасли Биноий Хиротда чоғлу чалиши ни машқ қилди. Баҳорда Навоий Хиротга қайтган, Биноий унга савт ва нақшлар чалиб бериб, уз созандалик маҳоратини намойиш қилди. Шунда Навоий Биноийга таҳсин айтиб, «мана биноийдек созанда бўлиб қолибсиз» деб лутф қилган экан.

Навоийнинг ҳомилийида вояга етган бастакор Ҳўжа Абдулло Марвариди устоз газалларига кўп-лаб куйлар басталаган. У яратган ашулардан бири «Наводир уш-шабо» девонидаги:

Дин офати бир мугбачаи,

Маҳлиқодур,

Майхорая бобок,

Ким шикдин онинг ваганин дайри фанодур,

Сармасту ёкам чок.

«Сармасту ёкам чок» деб ном берган. Зайиндин Восифийнинг хабар беришича, бу куй ва ашула бағоят таъсирли, ҳаяжонли, жозибали эканики, Хиротда у куйланмайдиган бирор уй ва уни эшитганда беихтиёр ёқини чоқ этмайдиган тингловчи бўлмаган.

Навоийнинг барча газаллари (бошқа жанрлардаги шеърлар ҳам) аруз вазида эзилди. Арузда эзилган шеърлар мусиқага тез тушади. Мисраларда қўзиқ ва қисқа бўгинларнинг бир текис, яъни муайян қонунат билан навбатланиб келиш ҳодисаси мусиқийлики-мусиқий оҳангни келтириб чиқаради. Яна бунинг устига газалларнинг аруз вазининг халқ кўшиқлари йўлига тўғри келадиган рамал, ҳазаб баҳрларидан битилганлиги уларнинг мусиқа санъатида урин олишига катта ўлмас асосий элементлар ҳисобланади. Навоийнинг қофияни тулик, жарангдор, раван сузалардан танлаш-қофиянинг бадийлиги учун олиб борган қураши шеърнинг мусиқийлигини яратишга хизмат қилди. Қофияга йўлдош бўлиб, такрорланиб келувчи рафиф ҳам газалда товушлар ўйинлигини сақлаш, мусиқий оҳанг пайдо қилишда муҳим воситадир. Айниқса, рафифнинг бирдан ортиқ икки, уч, тўрт сўздан иборат бўлиши шеърнинг мусиқийлигини ўта даражада таъминлайди.

«Ҳазоин ул-маоний»даги газалларнинг беш асрдан буён мусиқа билан ёнма-ён яшаб келатганини Навоий лирикасининг халқчилиги, инсон руҳининг акс-садоси эканлиги, инсониятнинг порлоқ келажакка олиб чиқишда руҳий мадда бўлганлигининг тарих ва ҳаёт синовидан утган жонли исботидир.

Мухаммадхон ҲАКИМОВ, филология фанлари доктори.

Навоийнинг барча газаллари (бошқа жанрлардаги шеърлар ҳам) аруз вазида эзилди.

Агар «ултурмоқ» сўзининг «утирмоқ» маъносини ҳисобга олinsa баъти куйидагича изоҳлаш мумкин: шох унга утиришини муносиб кўрмади. Яқинида улдиришини буюрди. Агар «ултурмоқ» сўзининг «улдиримоқ» маъносини ҳисобга олinsa байт мазмунини куйидагича бўлади: шох унга улдиришини муносиб кўрмади. Яқинида утиришини буюрди. «Ултурмоқ» феълнинг «утирмоқ» маъносини Сурхон воҳисиди тармазлик доцент С. Раҳимов тарафидан қайд қилинган.

3. Шоир асарларида сеҳрлаш, авраш маъносига «арбағ» сўзи учрайди. Бу феъл Тоғай Муроднинг «Кўшиқ» асарида учрайди: «Полонлар бир-бирини руҳан арбағлапти».

Бундай мисолларни яна кўп-лаб санаб ўтиш мумкин. Лекин шунинг узи ҳам Алишер Навоий асарларида халқона топиламанлар бисёр эканлигини кўрсатади.

Эргаш УМАРОВ, профессор.

Алишер Навоий асарларида сузлар жанубий Ўзбекистон шеваларида учрашиги олимлар томонидан бир неча бор таъкидланган.

Бул асарларда сузлар жанубий Ўзбекистон шеваларида учрашиги олимлар томонидан бир неча бор таъкидланган. Булар сафига яна куйидаги уч далилни қўйиш мумкин: 1. Оқ сўн-гак. 2. Ултурмоқ. 3. Арбамоқ. 1. «Маҳбуб-ул-қулуб» асарида болаларнинг «оқ сўн-гак» уйини қаламга олинган: «Аудин кечалар атроқ зуафоси иши аргуттак ва атфол варишчи оқ сўн-гак». Мазмунини, «У (одил подшоҳ) туфайли турк хотинларининг иши уйини-кулугу, болалар уйини оқ сўн-гак».

Бу уйин қондаси сурхондарелик адиб Тоғай Муроднинг «Кўшиқ» асарида куйидагича тасвирланган: «Туйхонанин кунчиқаридаги қисирпояда болалар икки тарафга бўлиниди. Биринчи тараф тескари уғрилиб, қузаларни чирт юмди турди. Иккинчидан қулчи каттароги молининг бир қаричча оплоқ сўн-гак қулчиқашлаб отиб юборди. Сўн-гак тушган ердан чанг кутарилиди. Улар булди, дегач, рақибларни уғрилди. Ҳар тарафга өйилб сўн-гак

Висмут оғир моддалар силен, олтингурут ва теллури бирикмалари катта илмий аҳамиятга эга. Умуман олганда табиатда учрайдиган висмутнинг 70 га яқин минералари ичида унинг олтингурутли ва теллули бирикмалари кўпчиликини ташкил этади. Шунга қарамай висмут ер қобиғи таркибида кам тарқалган ноёв элемент саналади. Бу тўпқоннинг бир тоннасида 0,2 грамм висмут сақланади, демакдир. Лекин табиатда биронта кон йўқки, унинг таркибида висмут бўлмасин ва аксинча висмут минераллари уз ҳолича биронта кон ҳосил қилмайди. Шу боисдан висмут йўл-йўлакай қазиб олинади.

Висмутга бўлган жаҳон та-

олимлар учун висмутнинг се-лен, олтингурут ва теллури бирикмалари катта илмий аҳамиятга эга. Умуман олганда табиатда учрайдиган висмутнинг 70 га яқин минералари ичида унинг олтингурутли ва теллули бирикмалари кўпчиликини ташкил этади. Шунга қарамай висмут ер қобиғи таркибида кам тарқалган ноёв элемент саналади. Бу тўпқоннинг бир тоннасида 0,2 грамм висмут сақланади, демакдир. Лекин табиатда биронта кон йўқки, унинг таркибида висмут бўлмасин ва аксинча висмут минераллари уз ҳолича биронта кон ҳосил қилмайди. Шу боисдан висмут йўл-йўлакай қазиб олинади.

Висмутга бўлган жаҳон та-

Висмут оғир моддалар силен, олтингурут ва теллури бирикмалари катта илмий аҳамиятга эга. Умуман олганда табиатда учрайдиган висмутнинг 70 га яқин минералари ичида унинг олтингурутли ва теллули бирикмалари кўпчиликини ташкил этади. Шунга қарамай висмут ер қобиғи таркибида кам тарқалган ноёв элемент саналади. Бу тўпқоннинг бир тоннасида 0,2 грамм висмут сақланади, демакдир. Лекин табиатда биронта кон йўқки, унинг таркибида висмут бўлмасин ва аксинча висмут минераллари уз ҳолича биронта кон ҳосил қилмайди. Шу боисдан висмут йўл-йўлакай қазиб олинади.

Висмутга бўлган жаҳон та-

Маъданлар сирин Кундузи Қорайиб, Кечаси Оқаради

деб ҳисобланган.

Висмут ва уни қазиб олиш ҳақидаги биринчи маълумотлар замонасининг буюк металлурги ва минералоги Агрикола асарларида 1529 йиллардагина пайдо бўлган. Лекин XVIII асрдагина алоҳида кимёвий элемент деб тан олинган. Висмут сўзининг келиб чиқиши турлича талқин этилади. Уларнинг бирида бу термин қадимий немис тилида «оқ металл» деган сўздан олинган, дейилса, иккинчисиде «чимзор», «утлоқ» ва «кон қазиб» деган сўзлардан олинган, деб ўқитилади. Чўки Саксониядаги Шнееберг округидаги ўтлоқлардан қадимдан бошлаб висмут қазиб олинар эди.

Учинчи тахминларга кўра висмут термини «сурма хоссасига эга» деган маънони англатувчи арабча «би исмид» сўзидан олинган дейилади. Бу элементнинг «Би» рамзи эса биринчи бўлиб 1919 йили швед кимёгари Берцелиум томонидан белгиланган.

Сурмадан висмутнинг асосий фарқи шундаки, унда сурмага нисбатан металл хусусиятлари кўпроқ. У бир вақтнинг узида оғир, мўрт ва ёмшоқ бўлади. 271 даража иссиқликда эрийдиган ва қулчи металл ялтироқлигига эга. Иссиқликни кам утказди, диаманглик хоссасига эга, яъни висмутни икки магнит кутбларига қўйса, у иккала кутбдан қочиб, улар ўртасида муаллақ туриб қолади. Шунингдек, қотан сари уз ҳажмини ошириш хоссасига ҳам эга. Босимга нисбатан таъсирчанлиги висмутни бошқа элементлардан фарқлайди: босим кўтарилиши билан унинг эриш ҳарорати қамийиб боради, ваҳоланки, кўпчилик металлларда эса бунинг акси бўлади.

Табиатда висмут оксиди (бесмут) сарғиш ва кўнгир рангдаги тўпқоқ шаклида учрайди. Карбонатли висмут минераллари табиатда висмутит деб ном олган. Геохимик

лабининг тўртдан уч қисмини қондириб келатган манбалар Перунинг мис, кўргошин ва кумуш, Мексиканиннг кўргошин, Япониянинг мис, кўргошин-руҳ, Канаданиннг мис, кўргошин, кумуш-қобалът, Боливианиннг вольфрам-қалайи, қалайи-кумуш конлари ҳисобланади. Боливиа конларидан мустақилоқ қолган конлар таркибида висмут жуда оз миқдорда сақланади. Висмутни куп ишлайтиладиган соҳа — бу металлургия, дорихўшлик ва кимё сановатлари. Кейинги даврларда бу соҳалар қаторига ядро техникаси ҳамда электроника сановати ҳам қўшилди.

Ойнани бир-бирига пайванд қилиш учун висмут асосида тайёрланган қотишмалардан фойдаланилади. Висмутнинг қадимий, қалайи ва кўргошинли қотишмалардан автоматик ўт учирувчи ускуналар ҳам ишлатилади. Ядро реакторларида бу модда иссиқлик ютувчи сифатида ва ҳароратини совиштириш, плутоний моддасини олишда кенг татбиқ этилади. Висмут ёрдамида космик кемаларда қувват манбаи бўлиб хизмат қиладиган полонийнинг 210 изотопи олинади. Кўчли ва барқарор магнитлар ҳамда зудлик билан ҳаракатга келадиган кучлантирувчилар, электр ўчиргичлар висмутли қотишмалардан тайёрланади.

Тиббиётда ҳам висмутнинг аҳамияти катта. Садаф рангли лаб бўёғи, йўл белгилари бўёғи, XVI аср («Йўғонни даврин») танозолари учун зарур косметик уна-элик — испан оқ бўёғи ҳам висмутнинг нит

